

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA DI SẢN VĂN HÓA

NGUYỄN VĂN BA

TÌM HIỂU DI TÍCH ĐÌNH LÀNG ĐỨC HẬU
(XÃ ĐỨC HÒA, HUYỆN SÓC SƠN, TP.HÀ NỘI)

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG HỌC
Mã số: 52 32 03 05

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS. TRỊNH THỊ MINH ĐỨC

HÀ NỘI - 2014

LỜI CẢM ƠN

Sau một thời gian nghiên cứu và làm việc nghiêm túc, được sự giúp đỡ, chỉ bảo tận tình của các thầy cô giáo trong khoa Di sản văn hóa, em đã hoàn thiện bài khóa luận này.

Lời đầu tiên, em xin bày tỏ lòng biết ơn tới các thầy giáo, cô giáo đã tận tình giảng dạy, động viên và giúp đỡ em hoàn thiện bài khóa luận này.

Đặc biệt, em xin gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc nhất tới PGS.TS Trịnh Thị Minh Đức - Người đã trực tiếp hướng dẫn khoa học, giúp đỡ và chỉ bảo cho em từ khi xác định đề tài, xây dựng đề cương cho tới khi hoàn thiện bài khóa luận.

Qua đây, em cũng xin chân thành cảm ơn Phòng Văn hóa huyện Sóc Sơn, chính quyền xã Đức Hòa, lãnh đạo thôn Đức Hậu cùng các cụ cao niên trong làng đã cung cấp tư liệu và tạo điều kiện thuận lợi để em tiếp cận, khảo sát di tích đình làng Đức Hậu.

Xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè đã động viên, giúp đỡ em hoàn thiện bài khóa luận này.

Là một sinh viên năm thứ tư, chưa có thời gian được tiếp xúc nhiều với thực tế, kiến thức còn hạn chế, do vậy khóa luận khó tránh khỏi những thiếu sót. Em kính mong nhận được sự đóng góp, chỉ bảo kiến thức của các thầy cô giáo và bạn bè để bản khóa luận này được hoàn thiện hơn nữa.

Một lần nữa em xin trân trọng cảm ơn !

Hà Nội, ngày 31 tháng 5 năm 2014

Tác giả khóa luận

Nguyễn Văn Ba

MỤC LỤC

	Trang
LỜI CẢM ƠN	1
MỤC LỤC	2
MỞ ĐẦU	4
Chương 1	
LÀNG ĐỨC HẬU VÀ ĐÌNH LÀNG ĐỨC HẬU	9
1.1. Tổng quan về làng Đức Hậu	9
1.1.1. Vị trí địa lý và đặc điểm tự nhiên	9
1.1.2. Lịch sử hình thành, quá trình tồn tại và phát triển làng Đức Hậu	10
1.1.3. Đặc điểm cư dân	12
1.1.4. Đặc điểm kinh tế	13
1.1.5. Văn hóa truyền thống thôn Đức Hậu	15
1.2. Lịch sử hình thành, quá trình tồn tại của di tích đình làng Đức Hậu và nhân vật được phụng thờ	21
1.2.1. Lịch sử hình thành, quá trình tồn tại của di tích đình làng Đức Hậu	21
1.2.2. Nhân vật được phụng thờ trong đình làng Đức Hậu	25
Chương 2	
KIẾN TRÚC, DI VẬT, LỄ HỘI ĐÌNH LÀNG ĐỨC HẬU	28
2.1. Kiến trúc đình làng Đức Hậu	28
2.1.1. Không gian cảnh quan	28
2.1.2. Bố cục mặt bằng tổng thể	31
2.1.3. Kết cấu kiến trúc	33
2.1.4. Nghệ thuật trang trí trên kiến trúc	42
2.2. Các di vật tiêu biểu trong di tích đình làng Đức Hậu	56

2.2.1. Di vật bằng gỗ	56
2.2.2. Di vật bằng gốm sứ	57
2.2.3. Di vật bằng đồng	58
2.2.4. Di vật bằng giấy	58
2.3. Lễ hội đình làng Đức Hậu	58
2.3.1. Thời gian và lịch lễ hội	59
2.3.2. Chuẩn bị lễ hội	60
2.3.3. Diễn trình lễ hội	62
Chương 3	
BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ DI TÍCH ĐÌNH LÀNG ĐỨC HẬU TRONG GIAI ĐOẠN HIỆN NAY	66
3.1. Thực trạng di tích, di vật và lễ hội	66
3.1.1. Thực trạng di tích, di vật	66
3.1.2. Thực trạng lễ hội	69
3.2. Giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị di tích đình làng Đức Hậu	72
3.2.1. Giải pháp bảo tồn di tích đình làng Đức Hậu	72
3.2.2. Giải pháp phát huy di tích và lễ hội đình làng Đức Hậu	81
KẾT LUẬN	89
TÀI LIỆU THAM KHẢO	91
PHỤ LỤC	93

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trong sự nghiệp chấn hưng đất nước, văn hoá được xác định là nền tảng tinh thần của xã hội, vừa là động lực vừa là mục tiêu của phát triển bền vững. Văn hoá là một khái niệm rộng và nhiều nghĩa nhưng suy cho cùng văn hoá là sự ứng xử của con người với tự nhiên với xã hội và với chính con người. Vì vậy, văn hoá là một dòng chảy liên tục kết nối thời gian và không gian tạo ra sức sống, sự tồn tại và phát triển của cộng đồng, một tộc người, một quốc gia dân tộc trong quá trình dựng nước và giữ nước.

Đối với dân tộc Việt Nam, trải qua hàng nghìn năm lịch sử đấu tranh hình thành và phát triển. Với một nền văn minh nông nghiệp lúa nước rất tiêu biểu, với chế độ làng xã rất đặc trưng đã tạo nên những giá trị văn hoá đầy tính bản sắc trong đó có văn hoá đình làng. Đình làng đã trở thành một bộ phận của văn hoá Việt. Vì vậy, đình làng cũng là một trong những đối tượng nghiên cứu của văn hoá học.

Đình làng Đức Hậu thuộc xã Đức Hòa, Huyện Sóc Sơn, Thành phố Hà Nội, thờ Đức thánh Tam Giang cùng vợ và con gái. Tương truyền Thánh Tam Giang chính là Trương Hồng – Người có công giúp Triệu Việt Vương chống lại quân xâm lược nhà Lương, sau khi mất lại hiển linh giúp Lê Đại Hành và Thái úy Lý Thường Kiệt chống quân xâm lược nhà Tống và giúp cho đất nước yên bình.

Trải qua nhiều biến động của lịch sử, đình làng Đức Hậu vẫn còn lưu giữ được những giá trị văn hoá nghệ thuật, những giá trị này được thể hiện thông qua kiến trúc, điêu khắc và một số cổ vật, hiện vật, di vật (07 đạo sắc phong do các vị vua nhà Nguyễn ban cho) cùng những giá trị văn hoá phi vật thể như lễ hội đình làng với nét đặc sắc riêng thông qua những hoạt động văn hoá, phong tục tập quán của cộng đồng cư dân địa phương.

Cho đến nay, di tích đình làng Đức Hậu vẫn bảo tồn đầy đủ những nét đẹp truyền thống của trong số 05 ngôi đình cổ thuộc huyện Sóc Sơn, thành phố Hà Nội. Đây cũng là một công trình có giá trị văn hóa nghệ thuật tiêu biểu. Việc nghiên cứu tìm hiểu một cách toàn diện từ góc độ di sản văn hóa góp phần bảo tồn và phát huy được giá trị của di tích trong điều kiện phát triển kinh tế - xã hội hiện nay là việc làm cần thiết.

Với những lý do nêu trên, em đã chọn đề tài: ***“Tìm hiểu giá trị di tích đình làng Đức Hậu (Xã Đức Hòa, Huyện Sóc Sơn, Thành phố Hà Nội)”*** làm khóa luận tốt nghiệp chuyên ngành Bảo tàng học, tại Khoa Di sản văn hóa, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội.

2. Lịch sử nghiên cứu

Việc nghiên cứu về đình làng nói chung và đình làng Đức Hậu nói riêng cùng với những giá trị kiến trúc tiêu biểu đã được nhiều nhà khoa học quan tâm, những kết quả nghiên cứu đã được xuất bản thành sách hoặc đăng tải trên các tạp chí nghiên cứu. Dưới đây là một số các công trình nghiên cứu đã viết về ngôi đình này, cụ thể như sau:

+ Cuốn *“Đình và Đền Hà Nội”* [20] của tác giả Nguyễn Thế Long, nội dung cuốn sách đã giới thiệu về 173 ngôi đình làng, trong đó đình làng Đức Hậu đã được tác giả đề cập đến một cách khái quát với một số nét tiêu biểu như: Niên đại xây dựng và những lần trùng tu, lịch sử nhân vật được phụng thờ, giá trị kiến trúc và nghệ thuật cùng các di vật cổ lưu giữ trong đình...

+ Cuốn *“Đình Việt Nam”* [23] do tác giả Hà Văn Tấn (Chủ biên). Nội dung cuốn sách giới thiệu về đình Việt Nam. Trong đó có giới thiệu một số đình làng tiêu biểu ở nước ta, ngôi đình làng Đức Hậu cũng được nêu ra trong phần giới thiệu danh mục các di tích đã được xếp hạng của thủ đô Hà Nội vào những thập niên 90 của thế kỷ XX.

+ Cuốn *“Di tích lịch sử văn hoá Hà Nội”* [28] do tác giả Nguyễn Doãn Tuân (Chủ biên). Nội dung cuốn sách này đã tập trung giới thiệu các di tích ở

Thủ đô Hà Nội, và di tích đình làng Đức Hậu chỉ được ghi trong danh mục các di tích lịch sử văn hóa của thành phố Hà Nội đã được xếp hạng.

+ Cuốn "*Lịch sử Cách mạng xã Đức Hòa*" [6] do Ban Chấp Hành Đảng bộ xã Đức Hòa (Chủ biên). Nội dung cuốn sách đã giới thiệu tóm tắt về: Nguồn gốc hình thành làng Đức Hậu, cơ cấu kinh tế, văn hóa - xã hội và những chặng đường cách mạng do Đảng lãnh đạo. Tại phần văn hóa – xã hội, cuốn sách có giới thiệu về các di tích lịch sử văn hóa của làng Đức Hậu, trong đó có một vài dòng viết về ngôi đình cổ của làng tại trang 15 của cuốn sách.

+ Cuốn "*Hồ sơ Khoa học di tích đình làng Đức Hậu*" [7] do Ban Quản lý Di tích và Danh thắng Hà Nội lập. Nội dung hồ sơ đề cập đến các nội dung như: Tên gọi của di tích, đường đi tới di tích, lịch sử vùng đất, đặc điểm kiến trúc, di vật cổ vật, giá trị tiêu biểu, hiện trạng di tích, giải pháp... Cũng do đặc điểm của hồ sơ quy định, nên những giá trị văn hoá phi vật thể, cụ thể là lễ hội diễn ra tại ngôi đình này cùng những phong tục tập quán của làng cũng không được nêu ra trong nội dung của hồ sơ khoa học.

Những tư liệu trên đây cho thấy, tới nay đình làng Đức Hậu vẫn chưa có một chuyên khảo nào giới thiệu đầy đủ, toàn diện về các giá trị văn hoá nghệ thuật, mặc dù di tích đã được Nhà nước xếp hạng là Di tích lịch sử văn hóa cấp Quốc gia.

Tiếp thu, kế thừa những kết quả nghiên cứu của các tác giả đi trước, tác giả khóa luận tiếp tục nghiên cứu để làm nổi bật giá trị kiến trúc nghệ thuật của di tích đình làng Đức Hậu từ khi xây dựng cho đến nay.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu: Nghiên cứu giá trị kiến trúc nghệ thuật của đình làng Đức Hậu, đồng thời nghiên cứu không gian văn hóa – Nơi di tích tồn tại. Trên cơ sở đó đề xuất một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của ngôi đình này trong giai đoạn hiện nay.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

+ Tập hợp và phân tích những công trình nghiên cứu đi trước viết về di tích đình làng Đức Hậu.

+ Nghiên cứu về không gian văn hóa - Nơi di tích tồn tại, đó là làng Đức Hậu (Xã Đức Hòa, huyện Sóc Sơn, thành phố Hà Nội).

+ Khảo sát, nghiên cứu những giá trị văn hoá vật thể bao gồm: kiến trúc, điêu khắc, các di vật, cổ vật; những giá trị văn hoá phi vật thể bao gồm: các phong tục tập quán, lễ hội và sinh hoạt văn hoá cộng đồng... diễn tại ngôi đình này.

+ Trên cơ sở nghiên cứu thực trạng di tích, di vật, khóa luận đề xuất một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị di tích đình Đức Hậu trong giai đoạn hiện nay.

4. Đối tượng, phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu: Đối tượng nghiên cứu chính khóa luận là giá trị kiến trúc, nghệ thuật của đình làng Đức Hậu, xã Đức Hòa, huyện Sóc Sơn, thành phố Hà Nội.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

4.2.1. Phạm vi vấn đề nghiên cứu: Nghiên cứu các mặt kiến trúc, di vật, lễ hội của đình làng Đức Hậu, trên cơ sở đó đề xuất một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị di tích trong giai đoạn hiện nay.

4.2.2. Phạm vi không gian nghiên cứu: Không gian văn hóa làng Đức Hậu (Xã Đức Hòa, Huyện Sóc Sơn, Thành phố Hà Nội) – Nơi di tích tồn tại.

4.2.3. Phạm vi thời gian nghiên cứu

- Đối với các giá trị kiến trúc, di vật, cổ vật, nghiên cứu lịch sử hình thành, quá trình tồn tại cùng các giá trị kiến trúc, nghệ thuật của đình làng Đức Hậu được khởi dựng cho tới nay.

- Đối với các giá trị văn hoá phi vật thể, nghiên cứu lễ hội đình làng Đức Hậu.

5. Phương pháp nghiên cứu

- Dựa trên quan điểm Chủ nghĩa Duy vật biện chứng và Chủ nghĩa Duy vật lịch sử để nghiên cứu, xem xét đánh giá các nội dung của đề tài khóa luận đặt ra.

- Sử dụng phương pháp nghiên cứu liên ngành trong văn hoá như: Bảo tàng học, Dân tộc học, Văn hoá học, Sử học, Mỹ thuật học, Văn hoá dân gian, Xã hội học...

- Sử dụng phương pháp khảo sát, điền dã: Quan sát, tham dự, mô tả, đo vẽ, chụp ảnh, điều tra, phỏng vấn, phân tích, tổng hợp...

6. Những đóng góp của khóa luận

- Là công trình đầu tiên nghiên cứu về giá trị kiến trúc, nghệ thuật đình làng Đức Hậu.

- Là nguồn tư liệu giúp cho cán bộ quản lý văn hóa tại địa phương có thể tham khảo trong quá trình công tác tại cơ sở. Đồng thời, khóa luận cũng góp phần làm phong phú thêm nguồn tư liệu viết về một số ngôi đình cổ trên địa bàn huyện Sóc Sơn.

7. Bố cục của khóa luận

Ngoài phần Mở đầu (05 trang), Kết luận (02 trang), Danh mục tài liệu tham khảo (02 trang) và Phụ lục (30 trang), nội dung của Khóa luận gồm 03 chương:

Chương 1: Làng Đức Hậu và đình làng Đức Hậu (19 trang)

Chương 2: Giá trị kiến trúc, di vật, cổ vật và lễ hội đình làng Đức Hậu (38 trang)

Chương 3: Bảo tồn và phát huy giá trị của di tích đình làng Đức Hậu trong giai đoạn hiện nay (23 trang)

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đào Duy Anh (2000), *Việt Nam văn hoá sử cương*, tái bản, Nxb VHTT, Hà Nội.
2. Toàn Ánh (1968), *Hội hè đình đám*, Nxb Lá Bối, Sài Gòn.
3. Toàn Ánh (1968), *Làng xóm Việt Nam*, Nxb Phương Quỳnh, Sài Gòn.
4. Toàn Ánh (1992), *Nếp cũ, tín ngưỡng Việt Nam*, Nxb TP. Hồ Chí Minh.
5. Đặng Văn Bài (2005), *Nghiên cứu nhằm bảo tàng hóa di sản văn hóa làng (từ thực tiễn một số làng Việt cổ)*, Đề tài nghiên cứu khoa học cấp Bộ.
6. Ban chấp hành Đảng bộ xã Đức Hòa chủ biên và xuất bản (2002), *Lịch sử Cách mạng xã Đức Hòa*, Hà Nội.
7. Ban quản lý di tích và Danh thắng Hà Nội (1994), *Hồ sơ Khoa học di tích đình làng Đức Hậu*, Tài liệu lưu hành nội bộ, Hà Nội.
8. Nguyễn Chí Bên (1999), “Nhìn lại tình hình sưu tầm nghiên cứu lễ hội cổ truyền Việt Nam”, *Tạp chí Văn hoá dân gian*, (2), tr.34.
9. Nguyễn Bích (1994), *Cái đình và điêu khắc đình làng*, Kỷ yếu Bảo tàng Mỹ thuật 8/1993, Nxb Văn hoá thông tin, Hà Nội.
10. Trần Lâm Biền (1983), *Mỹ thuật cổ truyền Việt Nam – vài vấn đề, 20 năm công tác nghiên cứu mỹ thuật (Kỷ yếu hội nghị)*, Viện Nghiên cứu Mỹ thuật – Viện Bảo tàng Mỹ thuật xuất bản, Hà Nội.
11. Lâm Biền, Thế Hùng (2000), “Rồng trong tâm thức và nghệ thuật tạo hình ở Phương Đông và Việt Nam nửa đầu thời tự chủ”, *Tạp chí Văn hoá nghệ thuật*, (2), tr.63.
12. Trần Lâm Biền (2001), *Trang trí mỹ thuật truyền thống của người Việt*, Nxb Văn hoá dân tộc - Tạp chí Văn hoá nghệ thuật, Hà Nội.
13. Trần Lâm Biền (2003), *Đồ thờ trong di tích của người Việt*, Nxb VHTT, Hà Nội.
14. Trần Lâm Biền (2003), *Lịch sử Mỹ thuật Việt Nam*, Trường Đại học Văn hóa Hà Nội, Hà Nội.

15. Nguyễn Văn Cương (2000), “Về yếu tố đặc sắc của đình làng Bắc Bộ”, *Tạp chí Văn hoá nghệ thuật*, (7), tr.39-42.
16. Bùi Xuân Đỉnh (1985), *Lệ làng phép nước*, Nxb Pháp lý, Hà Nội.
17. Bùi Xuân Đỉnh (1998), *Hương ước và quản lý làng xã*, Nxb KHXH, Hà Nội.
18. Trịnh Thị Minh Đức, Nguyễn Đăng Duy (1993), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hoá*, Bộ Văn hoá thông tin, Hà Nội.
19. Nguyễn Duy Hinh (1996), *Tín ngưỡng thờ thành hoàng làng Việt Nam*, Nxb KHXH, Hà Nội.
20. Nguyễn Thế Long (2005), *Đình và đền Hà Nội*, Nxb Văn hóa, Hà Nội.
21. *Luật di sản văn hoá* (2001) và Luật Sửa đổi, bổ sung năm 2009, Nxb Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
22. Nguyễn Hồng Kiên (1996), “Kiến trúc gỗ cổ truyền Việt Nam”, *Tạp chí Kiến trúc Việt Nam*, (3).
23. Hà Văn Tấn, Nguyễn Văn Cự (1998), *Đình Việt Nam*, Nxb TP. Hồ Chí Minh.
24. Thần tích làng Đức Hậu (1992), Bản đánh máy khổ A4, 32trang, lưu hành nội bộ.
25. Ngô Đức Thịnh (2001), “Những giá trị của lễ hội cổ truyền trong đời sống xã hội hiện nay”, *Tạp chí Văn hoá nghệ thuật*, (3), tr.6.
26. Chu Quang Trứ (2002), *Di sản văn hóa dân tộc trong tín ngưỡng và tôn giáo ở Việt Nam*, Nxb Mỹ Thuật, Hà Nội.
27. Chu Quang Trứ (2003), *Kiến trúc dân gian truyền thống Việt Nam*, Nxb Mỹ thuật, Hà Nội.
28. Nguyễn Doãn Tuân (Chủ biên) (2000), *Di tích lịch sử văn hóa Hà Nội*, Nxb Hà Nội, Hà Nội.
29. Lê Trung Vũ (Chủ biên), (1992), *Lễ hội cổ truyền*, Viện Khoa học xã hội Việt Nam, Viện Văn hoá dân gian, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
30. Trần Quốc Vượng (1999), *Việt Nam cái nhìn địa văn hoá*, Tạp chí Văn hoá nghệ thuật, Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội.